

СТАНОВИЩЕ

от д-р Радослав Димитров Радев,

проф. във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор” в област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1 Филология; докторска програма Българска литература (Българска литература след Първата световна война). Научен ръководител: доц. д.ф.н. Татяна Ичевска

Автор: Дора Василева Маринова

Тема: Концепиране на българската история в романа от 90-те години на 20. век до днес

Общо представяне на процедурата и дисертанта

Със заповед на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски” (№ Р33–1810 от 10.06. 2020 г.) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: **Концепиране на българската история в романа от 90-те години на 20. век до днес** за присъждане на образователна и научна степен „доктор” в област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1 Филология; докторска програма Българска литература (Българска литература след Първата световна война). Автор на дисертационния труд е Дора Василева Маринова, докторант към Катедра по история на литературата и сравнително литературознание във Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски”. Представените от Дора Маринова комплект материали са в пълно съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ. Спазени са всички процедури. Протоколът от заседанието показва висока степен на научна критичност и компетентност при обсъждане на дисертационния труд.

Дора Василена Маринова е родена на 01.11.1988 г. Завършила е специалност Български език и история, бакалавърска степен и Актуална българистика, магистър. Зачислена е като докторант по Съвременна българска литература през 2016 г. към Катедра по история на литературата и сравнително литературознание във Филологическия факултет. Представя четири статии по

проблемите на дисертацията, които са четени като доклади на международни и национални конференции, което означава, че са в научно обръщение. Активно следи явленията в съвременната българска литература и публикува отзиви в сп. „Страница”.

2. Актуалност на тематиката

В дисертационния труд е систематизирана проблематика, свързана с българския исторически роман, така че да се очертаят ключови за жанра тенденции и характеристики на народопсихологията ни, да се проследи отвореността на романа към значими събития, преобразяващи битието, към родовия живот, в който трагичното се опитва да победи красотата на интимното. Съотнасянето на литература и история е винаги актуално, защото умората от историческите факти се преобразява от свежестта на художествените идеи, така че българинът да има винаги в торбичката си заедно с хляба и трохички добри намерения. Дора Маринова е направила такъв избор на исторически романи за анализ, че да можем да прогледнем за онова, което сме изгубили като път, по който ще открием себе си. Оптимизмът на аналитичните ѝ наблюдения не е изкуствен, а дълбоко откровение, основаващо се на познание, което впечатлява. Тази прекрасна среща на историческо познание и естетическо съзнание поражда особена рефлексия, която допуска в логиката на разсъжденията да остане живо читателското преживяване. Актуализирането на теми, свързани с възрожденската епоха, с македонския въпрос, със спасяването на евреите и с тегобите на Народния съд (какъв парадокс с названието Народен!!!) у нас след Втората световна война е особено важно, тъй като литературата, и в частност романа, отваря границите, които историята се опитва да затвори – вместо събития се откриват съдби, а зад фактите заживяват съкровищата на българската душевност. Следователно изследователския подход на Дора Маринова има дълбочина, защото тя е проявила своята чувствителност, но не като субективизъм, а като истинност. Според мен ефективността на критическия труд е в това да засили потребността ни да прочетем художествения текст, но вече приобщени към него. Тъкмо с това приобщаване ни дарява Дора Маринова.

3. Познаване на проблема

Съотносимостта между история и литература е изисквала от Дора Маринова да натрупа значителни познания върху развитието на историческия роман, да направи преглед на критическите изследвания, с което тя не само се е справила, но е постигнала най-важното – чрез тях си е изградила концепции, създала си е инструментариум, с който борави при анализа на художествените текстове. Спецификата на отделните романи са породили потребност авторът да се запознае с по-частни проблеми, каквито са развитието на фотографията през Възраждането, езиковите норми, дворцовият живот в България по време на цар Фердинанд и др., за да има необходимата аргументация, когато анализира художествените текстове. Във всичко това тя е премерена, има необходимата мяра, знае кога да ползва система и кога детайл и кога да провокира, например при проследяването на проблемите при Васил Левски – въпросите около лобното му място и канонизирането му. Тази прибраност на изследователския подход е изключително ценно качество, тъй като то е позволило на Дора Маринова от всеобщото знание да направи знание за себе си.

4. Методика на изследването

Интересното е, че Дора Маринова е изключително внимателна, когато подбира методи на изследването си. Изненадващото е това, че тя иска да ги ползва, но същевременно настоява да е отвъд тях, за да не я лишат от собствена индукция. Така подхожда към теорията за междутекстовостта – утвърждава модела, познава изследванията, но предпочита при анализа на художествените текстове и тяхното съотнасяне да се породят автентични връзки, така че да няма предубеденост. Това важи особено при проследяване на „Калуня-каля на Г. Божинов и репортажите на Макгахан, където е направила доста уговорки преди да хване бика за рогата. Естествено е при тази потребност от сговаряне на текстове водещ в дисертацията да е сравнително-типологичният анализ, за да се открият различните гледни точки към историческите събития и нещо особено важно – да се намери инструмента за открояване на диалогичните пресичания между съвременните романи и българската класика. Изненадан съм, че авторката не е отбелязала в научните приноси на дисертацията си находчивите и

значими наблюдения върху тези диалогични пресичания, макар че още в началото на изследването си, с коментара на Талевата тетралогия, дава знак за необходимостта от такива съотнасяния (с.14-15).

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертацията на Дора Маринова се състои от четири глави, увод, заключение и библиография. Първата глава концептуализира проблемите, свързани със съвременния български роман, чрез преглед на литературноисторически и критически книги, и изследвания, посветени на проблема за фикцията и историческата достоверност. Авторката няма претенциите за класификация на историческия жанр, но предпочита да се възползва от свободата, която дава термина „тенденция“, за да обговори романите, свързани с личности като Стефан Стамболов и цар Фердинанд, и с премълчаните до 90-те години теми, както и с „травматичните събития“ от историята. Ползването на съвременната философска и литературнокритическа мисъл чрез трудовете на Бодрияр, Лиотар, Нора, Рикъор ѝ дава възможност да систематизира ключови проблеми, какъвто е извечният въпрос за вината и прошката в историята. Впрочем и автори от Р Северна Македония като Младен Сърбиновски възвестяват необходимостта от прошка, защото без нея на Балканите няма пълноценен житейски изход („Македонизмът: триумфът на нищото“, 2018). Във втора глава са анализирани романите, заострящи вниманието си към периода на Възраждането: „Възвишение“, „Заради дякона Игнатия“, „Фото Стоянович“, „Грехът на Малтица“, „Калуня-каля“. Тук са най-силните страници в дисертацията – убедителни текстуални връзки, мащабно разполагане на анализа спрямо времето и пространството. Като оставам впечатлен от възможностите на Дора Маринова струва ми се, че тя би могла да прекрачи една нравствено-психологическа граница, свързана с проблема за изнасилването на българските моми и жени по време на Априлското въстание, за което пише единствено Макгахан, а Вазов го скрива-открива в един стих („Кочо“). Тук не става въпрос да извеждаме някакъв свой „позор“ (Иван Вазов), а да проявим най-после милост към тези жени-страдалници. Дора Маринова

коментира картината на Антон Пйотровски „Клането в Батак” (с.126), но тя е нелепа по своето изпълнение, тъй като голотата на момите е дадена в някакво романтично унасяне, а злодеите са представени като наблюдатели. Затова и българите, посещавали Първото пловдивско изложение през 1892 г., където е представена картината, са се впечатлявали според Андрей Протич повече от голотата на момите, отколкото от тяхното страдание. Смятам, че с еротичните сцени в „Калуня-каля” Георги Божинов е постигнал диалог с Макгахан, но съзнателно с проявено различно виждане. Посочвам този момент, защото Дора Маринова има усет за „премълчаните” теми и знае как да стига до тях – с ум и сърце.

Трета глава открива една особеност в изследователския подход на Дора Маринова – тя концентрира вниманието си върху отделни романи, свързани с личността на Стефан Стамболов, на цар Фердинанд, на Гео Милев и Георги Шейтанов, но същевременно е изчела много други романи, така че да изгражда много по-устойчиви тези или да използва контрапункти, както си е послужила с романа „Чамкория” на Милен Русков. Показателен е принципът за анализ на художествения текст – тя не отчуждава героите от себе си, за да бъде безпристрастна, а сякаш ги „изважда” от текста и допълнително ги дарява с очарованието на своята мисъл. По този начин тя интерпретира като прави симбиоза между писателя и себе си. Най-добре този подход е постигнат при вглеждането ѝ в романа на Стефан Бакърджиев. „Ex Oriente lux”.

Четвърта глава е ключова за дисертацията, тъй като от една страна тя анализира романи, разкриващи събитията и личностите от 40-те години на XX век, но същевременно проверява чрез тях способността на българина да прави история като разрушава историята си или я повтаря, за да лиши традицията от основание за традиция. Анализът на романите на Весела Ляхова „Бежанци“, на Соня Годорова „Перлите на Ади Ландау“ и на Ангел Игов „Кротките” с мащабността на мисленето отваря и един важен проблем. Може би е дошло време събитията и личностите от 40-те години на XX век да бъдат съотнесени и към творбите на писатели от Р Северна Македония. Съдбата на евреите, изселването на българите от Гърция има своята проекция в романите на Ташко

Георгиевски, Младен Сърбиновски, Петре Андреевски и др. Предстои според мен нова среща на история и естетика и в нея Дора Маринова определено ще има своето място.

6. Преценка на публикациите и личния принос на дисертанта

Публикациите на Дора Маринова са свързани с дисертационния ѝ труд и представляват неизменна част от неговата подготовка и популяризиране на тезите и идеите в него.

7. Автореферат

Авторефератът отразява вярно и системно проблемите в дисертационния труд. В заглавието на романа „Грехът на Малтица” е допусната грешка в името, станало е „Грехът на Млатица” – много показателна и интересна за тълкуване от психологическа гледна точка грешка.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам дисертацията да бъде издадена.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на изискванията на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ. Дисертационният труд показва, че Дора Василева Маринова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност *Българска литература*, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване. Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, за автореферата и постигнатите резултати и приноси и предлагам на почитаемото научно жури да присъди на Дора Василева Маринова

образователна и научна степен „доктор” в област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1 Филология; докторска програма Българска литература (Българска литература след Първата световна война).

25.08. 2020 г.

Изготвил становището:

Проф.д-р Радослав Радев.